

ESTIGMA i DISCAPACITAT

La mirada professional

Reflexions al voltant de l'estigma i la discapacitat

CAMPUS
A R N A U
D'ESCALA

Innovació i Recerca
Social i Sociosanitària

Fundació Campus Arnau d'Escala, 2020
Parc Científic i Tecnològic de la Universitat de Girona
Edifici Jaume Casademont, Porta B, despatx 9
Carrer Pic de Peguera, 15
17003 Girona
Tel. 972 104 215
<http://campusarnau.org>
info@campusarnau.org

Aquesta obra està subjecta a una llicència de:
[Reconeixement-CompartirIgual 4.0 Internacional de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Autoria: Jakob Bühlmann Quero i Èlia Llinàs Serradell
Aquest document forma part de l'exposició en línia "Estigma i Discapacitat":
<http://www.campusarnau.org/estigmaidiscapacitat/>

Edició: Fundació Campus Arnau d'Escala
Octubre de 2020

Amb el suport i la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
**Departament de Treball,
Afers Socials i Famílies**

Obra Social "la Caixa"

El propòsit d'aquest document és el d'oferir una síntesi de les opinions resultants de l'enquesta, en format d'entrevista, realitzada a diversos professionals de l'acció social de Girona durant el 2020. La tria d'aquests va ser feta amb criteris de representativitat i influència de l'entorn local. Les preguntes van ser les següents: què és l'estigma?; se'l té en compte a les diverses activitats de les entitats que treballen al sector?; es pot fer alguna cosa, contra l'estigma?; què hi faries, tu, contra l'estigma?; com haurien de ser les accions contra l'estigma?; quines mesures pren l'Administració al respecte?; s'hi podria fer alguna cosa més?. Per tal de mantenir l'anonimat dels entrevistats ens referirem a ells numèricament: professional 1, professional 2, professional 3, professional 4, professional 5 i professional 6.

Hi ha una completa convergència entre les diferents professionals entrevistades a considerar l'estigma com un conjunt de preconcepcions sobre un col·lectiu: prejudicis, creences falses i pressuposicions creades al llarg del temps i apreses "per osmosi" que es fonamenten en tòpics que, a la vegada, beuen del desconeixement i la manca de contacte amb el col·lectiu estigmatitzat.

Ara bé, quins col·lectius el pateixen? Les professionals entrevistades fan notar que no totes les persones amb alguna discapacitat o diferència en són susceptibles i, de ser-ho, no ho són de la mateixa manera. L'estigma explota un imaginari que sovint es barreja amb esperar, de la persona estigmatitzada, violència, impulsivitat o mala fe en l'activitat diària. D'aquesta manera, les persones amb malaltia mental severa tenen més tendència a ser estigmatitzades que les persones amb discapacitat intel·lectual, per exemple.

Quan un individu que forma part d'algun col·lectiu afectat està exposat durant molt de temps a l'estigma hi ha una conseqüència clara: aquest desenvoluparà el que

s'anomena "autoestigma", a saber, l'assumpció d'aquests prejudicis en forma de creences limitadores que tenen un efecte enorme en la vida quotidiana. Aquest autoestigma aconsegueix crear unes dificultats diàries molt més importants que les de l'estigma regular, ja que traspassa la barrera del contacte social i s'instal·la en la primera persona, de la que la persona afectada ja no en pot fugir sense l'ajut professional.

En l'actuació de les entitats de l'àmbit social, l'estigma es té en compte com un element important. Moltes actuacions s'enfoquen a limitar-ne l'abast i a eliminar-lo fins a on sigui possible. Els projectes que es tiren endavant generalment hi pensen i elaboren provisions concretes per a cada un dels tipus d'estigma que poden afectar el col·lectiu amb el que es treballa. Una de les coses que es pot arribar a captar a través del testimoni dels entrevistats és que, malgrat aquesta actuació sigui inclosa dins projectes majors, l'estigma no rep un tractament especialitzat i separat de la resta de marcs d'actuació: se'l treballa des del focus d'altres problemàtiques a tractar, no com una problemàtica sencera i individual. Les accions toquen l'estigma, doncs, de manera colateral.

Tot amb tot, i malgrat que l'estigma és complicat d'abordar --no opera directament sobre la persona qui el pateix, com una patologia o una dificultat qualsevol, sinó que prové i troba la causa en capes socials que no en són el blanc (almenys en la fase prèvia a l'autoestigma)--, el parer general dels professionals és completament optimista pel què fa a les possibilitats d'enfrontar-lo. La concepció de l'estigma per part dels professionals contempla en tot moment que és susceptible a ser reduït i tractat frontalment. De fet, en cap moment es preveu la possibilitat de que aquest sigui un problema enrocat en una posició inamovible.

Aquesta opinió ve avalada per l'experiència dels mateixos, que també marca la millor manera d'actuar. Hi ha una certa disparitat en aquests termes: la professional 1 recomana començar la feina dins la formació per als professionals del sector, ja

que als graus universitaris i formatius respectius no s'ofereix un ventall de coneixements suficients per a conèixer el tema; la professional 2 proposa motivar el treball comunitari en tots els aspectes del tractament a l'individu amb alguna problemàtica estigmatitzable, motivant així la relació i contacte personals amb les persones del col·lectiu, la millor manera d'evitar prejudicis i falses creences; la professional 3 creu que allò prioritari és invertir esforços en la formació pública de la societat per tal de veure les problemàtiques d'alguns individus de manera adulta i ponderada, evitant així les exageracions i prejudicis, però també considera que és important el contacte personal; la professional 4 veu com a necessari exposar públicament les problemàtiques de l'individu de manera clara i diàfana, sense filtres victimistes que en distorsionin la imatge, així com formar les professionals en la matèria, tal i com ho fan 5 i 6, que consideren que la visibilització de les persones sota estigma és la millor via per a fer esvaïr aquest.

Malgrat aquesta aparent divergència d'opinions, podem veure un context clar en la concepció de l'estigma com a problema generat en contextos socials: un grup projecta estigmes sobre un altre. Si la problemàtica és aquesta, aleshores el que cal fomentar és el contacte i la relació entre els dos per tal de desmantellar les creences infundades i els prejudicis. Quan aquests es desfacin, sembla, aleshores es desfarà l'estigma.

Algunes de les accions proposades per a assolir aquests objectius són les següents: inserció laboral en el mercat ordinari, programes que fomentin el contacte directe entre grups (actuació a les escoles i centres educatius en forma de col·laboracions, projectes comuns, xerrades-testimoni), sensibilització i difusió sobre la discapacitat per tal de modificar la visió que se'n té i, finalment, centrar el testimoni d'històries de vida d'individus estigmatitzats que puguin mostrar recuperació i impacte positiu en l'entorn social.

La relació d'aquests professionals amb els projectes que fa l'Administració és petita: es coneixen només dues actuacions per tal de destinar recursos en la lluita contra l'estigma. La primera és el "Pla Director de Salut Mental i Addiccions" del Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya (Estratègies 2017-20), que inclou com a línia estratègica la necessitat de lluitar contra l'estigma i per l'apoderament de la persona. La segona és el finançament d'Obertament, entitat que lluita activament contra l'estigma i la discriminació de les persones amb problemes de salut mental des del 2010.

Per acabar, posen sobre la taula que l'Administració podria, efectivament, treballar més activament en l'eradicació de l'estigma. Podria, expliciten, incloure en el sistema educatiu currículums formatius en relació a l'estigma i la gestió emocional del mateix, potenciar el treball comunitari en totes les facetes de l'acció social i facilitar la inserció laboral amb canvis de criteris en els concursos públics.

Els i les professionals entrevistats, a qui agraïm el seu temps, han estat:

- Ferran Blanco, treballador social, Support Fundació Tutelar Girona
- Núria Gironès, pedagoga, tècnica de Suport a la Llar, Grup Fundació Ramon Noguera
- Jordi Martínez, integrador social, tècnic d'inserció del servei de mercat laboral ordinari, Fundació Drissa
- Susanna Masnou, psicòloga clínica, Llar Residència la Maçana, Institut d'Assistència Sanitària
- Mariona Pèlach, educadora social, psicopedagoga, responsable territorial a Girona, Fundació Amics de la Gent Gran
- Ester Triadó, pedagoga i mestra, direcció tècnica Servei de Teràpia Ocupacional i Llars, Grup Fundació Ramon Noguera
- Ida Ventura, educadora social, Grup Fundació Ramon Noguera